

David Ballester i Manuel Vicente, *Corre, democràcia, corre. Manifestacions i repressió policial a la Catalunya de la Transició (1975-1980)*, Barcelona, Base, 2019, 521 pp.

El 23 d'abril de 1976, mentre l'alcalde Viola convidava l'historiador Ricardo de la Cierva a llegir el pregó del Dia del Llibre al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, i el president de la Diputació, Juan Antonio Samaranch, imposava la Medalla d'Or de la Província al ministre de Relacions Sindicals, Rodolfo Martín Villa, a uns pocs centenars de metres la Rambla bullia «envaïda per una multitud que, més enllà de les roses i els llibres, respirava democràcia i llibertat». Al vespre, expliquen David Ballester i Manuel Vicente, una concentració convocada pel Consell de Forces Polítiques de Catalunya va reunir uns quant milers de persones a la mateixa plaça de Sant Jaume, des d'on van sortir en manifestació en direcció a les Rambles, on es va desfermar una batalla campal que no va finalitzar fins passades les onze de la nit amb diversos detinguts i ferits. Aquesta imatge dual, de la Catalunya oficial i la Catalunya de la gent corrent, paral·leles en el temps i l'espai, però completament divergents quant als anhels i les reivindicacions en aquella llunyana diada de Sant Jordi, condensa en poques línies l'essència d'un llibre imprescindible per conèixer i entendre què va passar, realment, als carrers de les ciutats i pobles del Principat en aquells anys. Si a les sales nobles de l'àgora barcelonina els distingits convidats (homes grisos de passat *azul mahon*) pronunciaven amb estil ampul·lós discursos de lloança vers tot el què la dictadura representava (començant per si mateixos), als carrers, els crits d'una munió heterogènia de persones de tota condició, edat i sexe eren de *Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia*; si a l'Ajuntament i la Diputació «*Ser servirá un vino español al acabar el acto*», tal com acostumava a establir el protocol, a fora la norma era que la policia intervingués amb l'habitual ball de bastons sobre els caps i les esquenes dels manifestants. Ambdues realitats van coincidir no sols aquell Sant Jordi, també durant els cinc anys que abasta l'obra (de la mort de Franco a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya), i molts més, tant abans com després.

Durant dècades, la visió oficialista de la Transició a la democràcia s'havia centrat només en la primera meitat de la imatge; la dels notables: el(s) pilot(s) del canvi, els titulars de les institucions i, a tot estirar, els líders de les organitzacions d'oposició al règim de la dictadura.

Aquesta elit, gràcies a la combinació del seu olfacte polític i la generositat vers els seus adversaris, van aconseguir implantar la democràcia a Espanya. Ells s'ho tallen i ells s'ho cusen, ells s'ho mengen i ell s'ho pasten. És sobrer citar aquí les desenes d'autors que s'han consagrat a aquesta visió pactista, pacífica, moderada i triomfant de la Transició. Càtedres, cadires de reials acadèmies i productes editorials de llarga i voluminosa venda són prova de la bona salut que ha tingut aquesta interpretació durant molt anys, i que encara conserva. Des d'un punt de vista diametralment oposat, ja fa uns quants anys que diversos autors han optat per fer una història dels de baix i, sobretot, des de baix; que posi l'accent en els moviments socials que ja durant el franquisme lluitaven per la recuperació de la democràcia, des de molt abans que els joves reformistes que alguns consideren els pares de la criatura ni tant sols imaginessin el seu camaleònic futur. Una història de la Transició més fosca, sens dubte, que l'anterior: bruta del fang dels carrers sense asfaltar allà on la ciutat perd el seu nom, del greix de les màquines on treballaven les seves protagonistes, del fum dels trets d'arma de foc que els amenaçaven i, en massa ocasions, acabaven amb les seves vides. En aquest corrent, més realista, menys idíl·lic, neden amb desimboltura i agilitat David Ballester i Manuel Vicente, qui ja anteriorment havien signat cadascú pel seu compte títols de referència obligada per prendre el pols al carrer de finals dels anys setanta (*Temps d'amnistia: les manifestacions de l'1 i el 8 de febrer de 1976 a Barcelona*, amb Manel Risques; *El triomf de la memòria: la manifestació de l'onze de setembre de 1977*, amb Jaume Sobrequès i Manel Risques; o *Vides truncades. Repressió, víctimes i impunitat a Catalunya (1964-1980)*, entre d'altres, pel que fa a Ballester, i «*Cuellos blancos*»: *de empleados a trabajadores. El movimiento sindical de banca y ahorro en Barcelona (1955-1980)*, amb José Mota i José Manuel Ru, i *La Festa de Treball: la primera gran festa popular de la Catalunya Democràtica*, per esmentar només alguns dels més recents, per la banda de Vicente). Mani-festa-acció, una tríada imprescindible per copsar quant i com de pressa va canviar la societat en aquells anys i com de gran van ser les resistències del poder franquista davant aquesta acceleració col·lectiva.

Si les anteriors publicacions ja indagaven, amb rigor i solidesa analítica, però cada una des del seu camp, en algunes d'aquestes mostres d'empoderament popular, a *Corre, democràcia, corre* Ballester i Vicente signen una obra majúscula, en la que gràcies a un desplegament formidable de documentació i un treball gegantí de sistematització i comptatge, tracen una panoràmica completa de l'acció col·lectiva de protesta per antonomàsia als carrers de Catalunya durant la Transició. No parteixen del no res, és clar, a més del seu bagatge previ, del qual beuen directament alguns dels capítols del llibre, una llarga llista de títols, tant des del periodisme compromès (Pons Prades, Sánchez Soler, Grimaldos...) com des de la historiografia (Sartorius i Sabio, Baby, Casanellas, Casals,...), s'han interessat anteriorment per la cara més fosca de la Transició, però amb aquest volum els autors fan pujar ostensiblement el llistó del nivell exigible als que el succeeixin en aquest camp. Ballester i Vicente no sols enumeren pràcticament totes les manifestacions (877 per ser exactes), i moltes de les tancades en esglésies, concentracions, i altres formes de reunió reivindicativa, que van aplegar més de mil persones durant aquells anys, el que ja *per se* és una aportació més que notable, sinó que destrien les causes i motivacions dels manifestants, analitzen la seva distribució territorial, el desenvolupament de les accions –carrer a carrer, hora a hora– i, aquesta part és especialment important, l'actuació policial en contra i les seves conseqüències en forma de morts i ferits. Una obra, en suma, que hauria d'esdevenir

una referència obligada per a qualsevol aproximació a la història de la Transició a Catalunya i, al mateix temps un model a replicar a escala estatal amb urgència.

Les més de cinc-centes pàgines de *Corre, democràcia, corre* s'estructuren en dues parts d'extensió desigual precedides d'una introducció. La primera part, dedicada a les manifestacions, s'obre amb dos capítols de considerable extensió cadascun d'ells, als que trobem l'anàlisi quantitatiu i qualitatiu de les protestes, al primer, i la distribució cronològica de les quatre onades que els autors identifiquen, al segon. Aquestes pàgines ja constituïrien per si soles un sòlid assaig amb un fris complet de la mobilització als carrers de Catalunya (amb un pes específic de Barcelona); però s'acaben d'arrodonir amb altres dos capítols més descriptius: un sobre un tema pràcticament inèdit, com són les manifestacions i els aldarulls que es van repetir de forma sistemàtica a la part alta de la Rambla els anys 1977 i 1978, sobre els que els autors no poden concloure del tot la seva naturalesa -política, lligada al PCE(i), o més aviat purament delictiva- així com el perquè de la seva llarga durada i el seu sobtat final (vet aquí un fil a resseguir per a futures recerques); i un darrer sobre les cinc grans manifestacions del període: 1 i 8 de febrer de 1976 per l'Amnistia -icones gràfiques de la Transició gràcies a les fotografies de Manel Armengol-, les del Primer de Maig del mateix any i el següent, i la manifestació del «milió de segadors», com la va titular *Interviú* i ha quedat fixada a la memòria col·lectiva.

Tot i que la repressió exercida en contra dels manifestants planeja tota l'obra, la segona part l'aborda específicament. Al cinquè capítol els autors aconsegueixen condensar en poc menys d'un centenar de pàgines tota una història del sistema policial a Espanya, des del final de la guerra civil i fins a ben entrada la democràcia. Més de mig segle en el què, primer, es configura l'aparell repressor de la dictadura a la immediata postguerra; posteriorment, s'adapta -o més ben dit, s'intenta adaptar amb poc èxit- als canvis socials i les formes de protesta que s'imposaran a partir dels anys seixanta; continua mantenint l'essència repressiva durant la Transició, com demostren els centenars de ferits i desenes de morts que les *Fuerzas de Orden Público* van causar en el conjunt de situacions que els autors categoritzen; i només molt tardanament, ja als anys noranta, aquell sistema policial d'arrel dictatorial és sotmès a un canvi de model que situarà a les diferents Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, particularment el Cos de Policia Nacional, a nivells homologables als de la resta de l'Europa occidental -si més no en línies generals, per més que certes pràctiques hagin continuat produint-se de forma més o menys puntual, en el que el llibre tampoc no hi entra per quedar fora del seu abast-. Aquesta descripció dels canvis (de normatives, de denominacions, d'uniforme i material, etc.) produïts al llarg de mig segle, especialment a les unitats antiavalots, constitueix una enorme aportació per als investigadors (i les persones interessades, en general), ja que sense renunciar al rigor, sintetitza un corpus bibliogràfic molt especialitzat, de difícil accés en algun cas i enormement feixuc. I, el que és més important, inserida en la resta de capítols del llibre, demostra les enormes negligències i els autèntics crims que les forces de l'ordre van cometre emparades per una classe política governant que justificava les seves accions i un aparell judicial que les protegia de l'acció de la verdadera justícia. El «¡No os importe matar!», pronunciat per un cap de la policia armada durant els fets de San Fermín de 1978, no es pot deslligar de la resposta de Martín Villa sobre els mateixos fets: «Al fin y al cabo lo nuestro serán errores, lo otro són crímenes».

Precisament a les víctimes mortals en el transcurs de manifestacions està dedicat el darrer capítol. A tot l'Estat i allargant el període de recompte fins a l'estiu de 1982 (abans de la victòria

electoral del PSOE a les eleccions generals, quan molts autors situen el final de la Transició), Ballester i Vicente sumen quaranta morts, quatre dels quals a Catalunya. Juan Gabriel Rodríguez Knafo, mort a Tarragona en estranyes circumstàncies el març de 1976 quan protestava pels fets de Vitoria; David Wilson, víctima d'una bala de goma durant la vaga general de Sabadell del febrer del mateix any; Carlos Gustavo Frecher, també mort a conseqüència de l'impacte d'una bala de goma la diada de l'Onze de setembre de 1977 i Gustau Adolf Muñoz Bustillo, mort per arma de foc la Diada de l'any següent. A aquests quatre cassos, als que Ballester ja havia dedicat les corresponents pàgines a *Vides truncades*, encara s'haurien de sumar altres morts a mans policials per «gallet fàcil», causa de cent morts a tot l'Estat entre el 1977 i el 1982. Potser la prova més feaent de la veritable naturalesa repressiva de la «modèlica Transició» que David Ballester i Manuel Vicente il·lustren amb tot el rigor de la ciència històrica que conreen i tota la cruesa del període que tracten.

César Lorenzo Rubio

Doctor en Història per la UB i secretari de l'Ateneu Memòria Popular